

Snjeguljica i sedam kristalnih sustava

(s time što ih je zapravo 6)

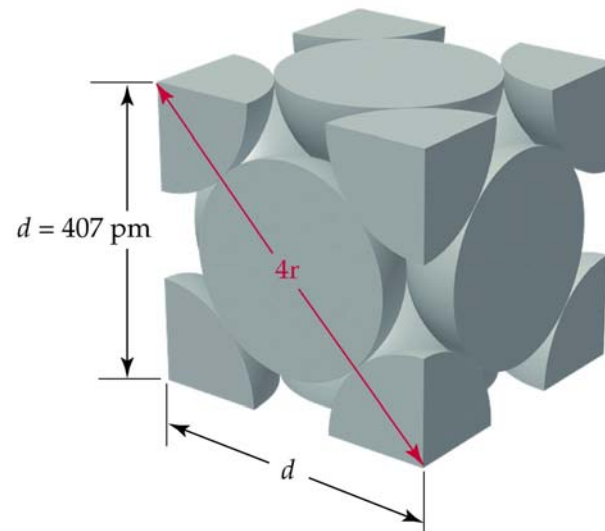
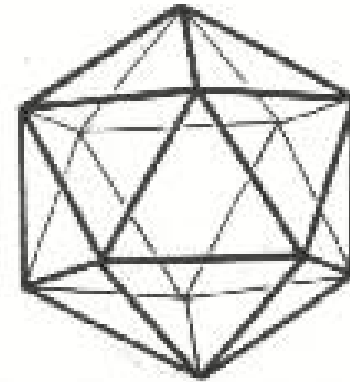

H RVATSKA
U DRUGA
K RISTALOGRAFA
C ROATIAN
ASSOCIATION of
C RYSTALLOGRAPHERS

Što je kristal?

- Kristali su pravilna geometrijska tijela omeđena plohama koje se sijeku u bridovima a bridovi u kutovima. Kristali su pravilne unutrašnje građe

Jedan srednjoškolski udžbenik, 2001.

Itrijev aluminijev granat ($Y_3Al_5O_{12}$)

Kristaliziran iz taline

Kalijev hidrogentartarat (sriješ, kleger)

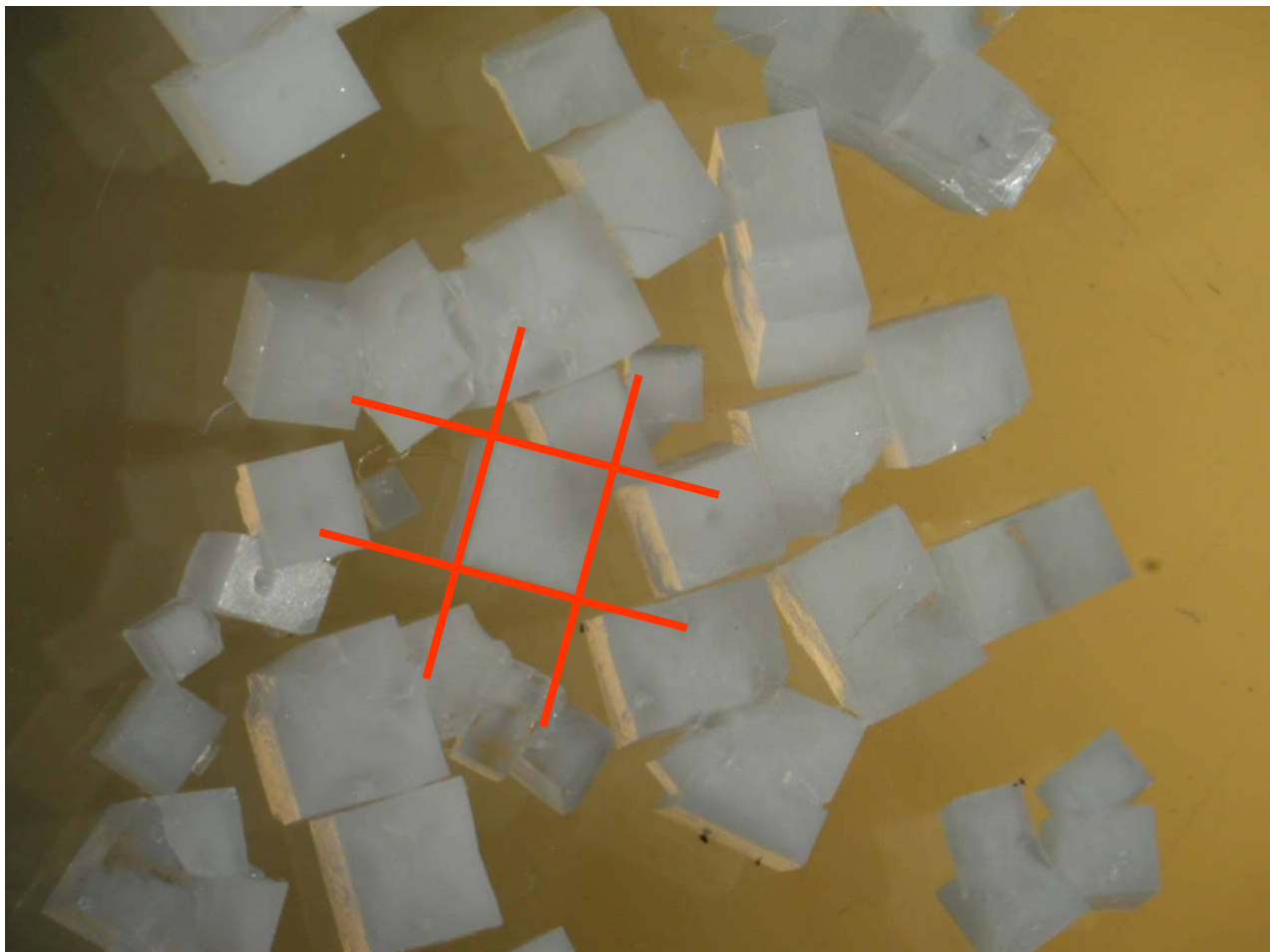
Kristaliziran iz crnog vina (T'ga za jug, berba 2002.)

'ajdm'o iz početka

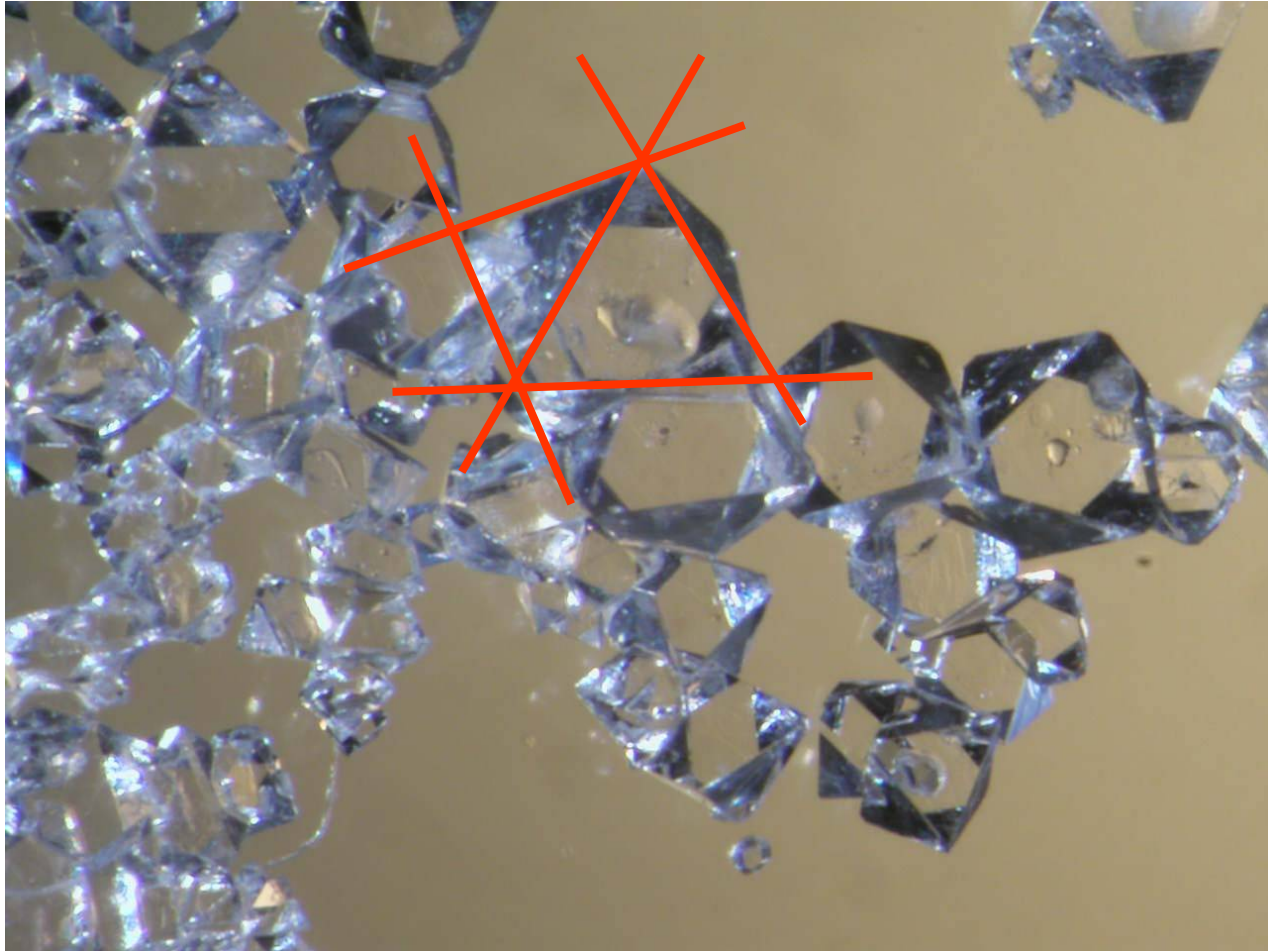

- Što se na kristalima vidi?
  1. Svi su sličnoga oblika
  2. Imaju ravne plohe
  3. “kockasti” su (donekle)
- Bridovi i plohe sijeku se pod pravim kutovima.

Natrijev klorid

Opet natrijev klorid?

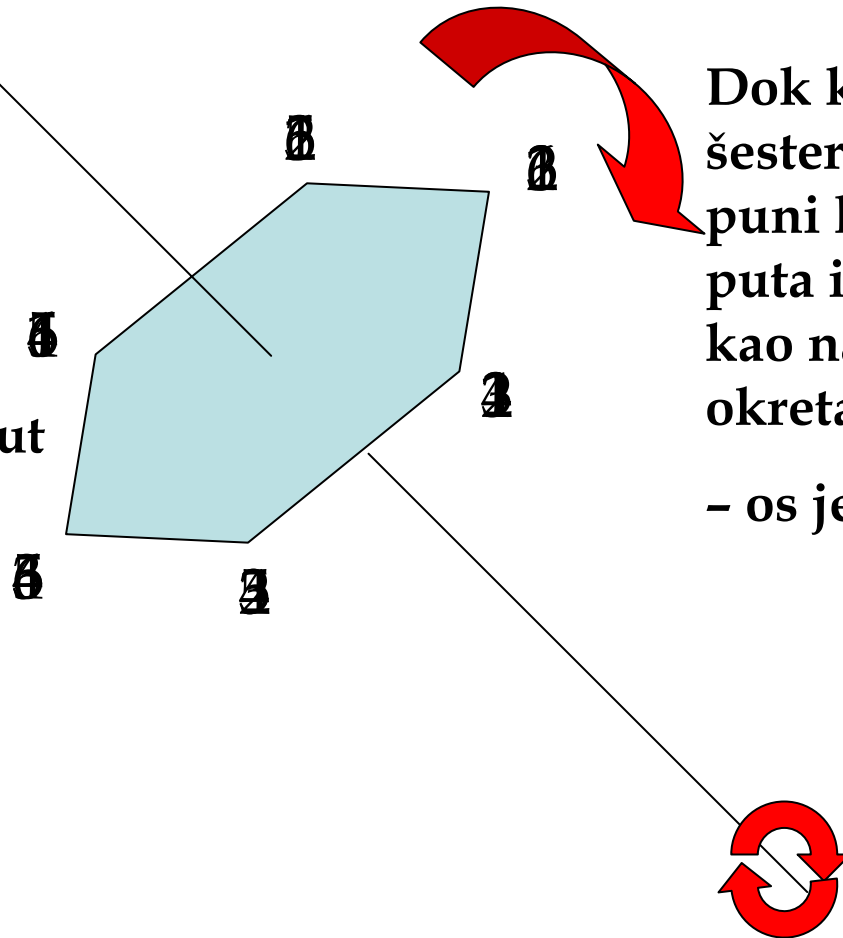
Simetrija

- Ako se nekakvom operacijom djeluje na neki objekt, a da se taj pri tome ne promijeni, objekt je simetričan s obzirom na tu operaciju, a operacija se zove **simetrijska operacija**.
- Objekt u prostoru može biti simetričan obzirom na pomicanje (rotaciju oko neke osi) ili preslikavanje (kroz neku točku ili ravninu). Te osi, ravnine i točke nazivlju se **elementima simetrije**.

Osi simetrije

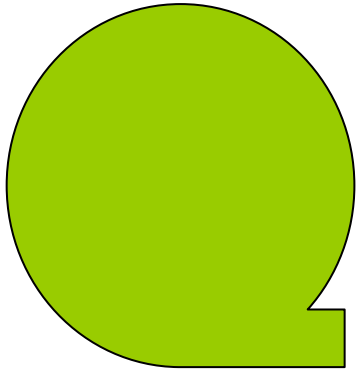
Os oko koje se
šesterokut rotira

Šesterokut

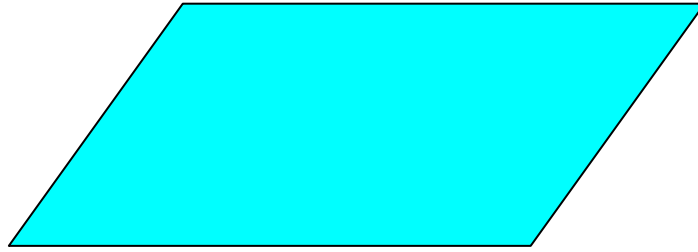

Dok kružeći
šesterokut napravi
puni krug (360°), šest
puta izgleda jednako
kao na početku
okretanja

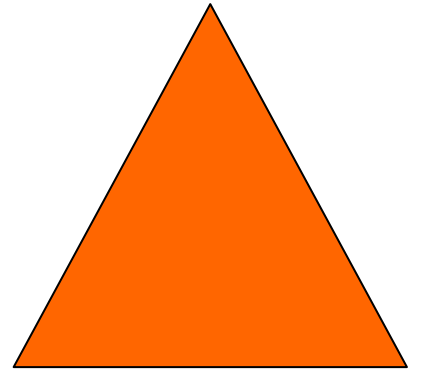
- os je šestoga reda

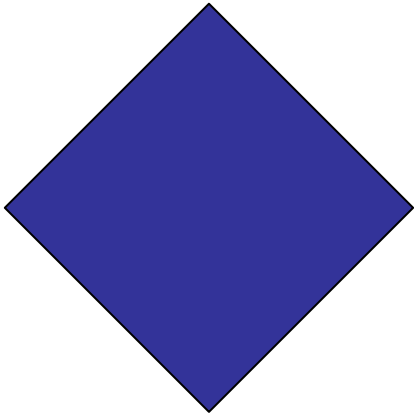
1

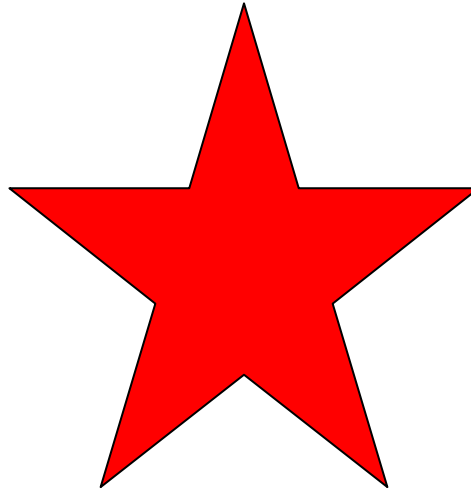
2

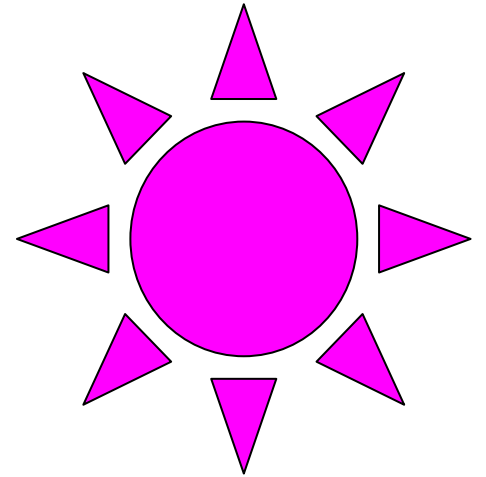
3

4

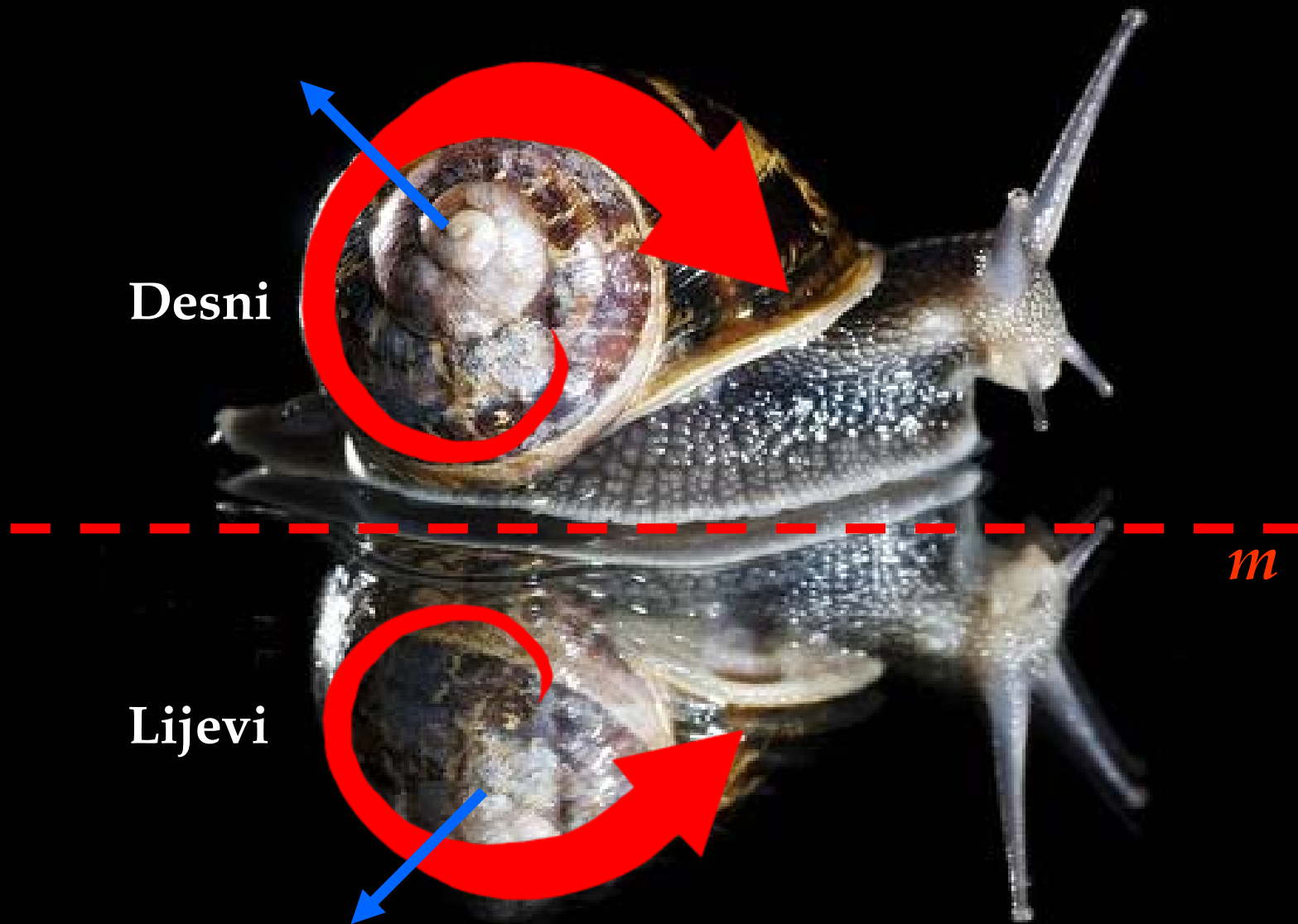

5

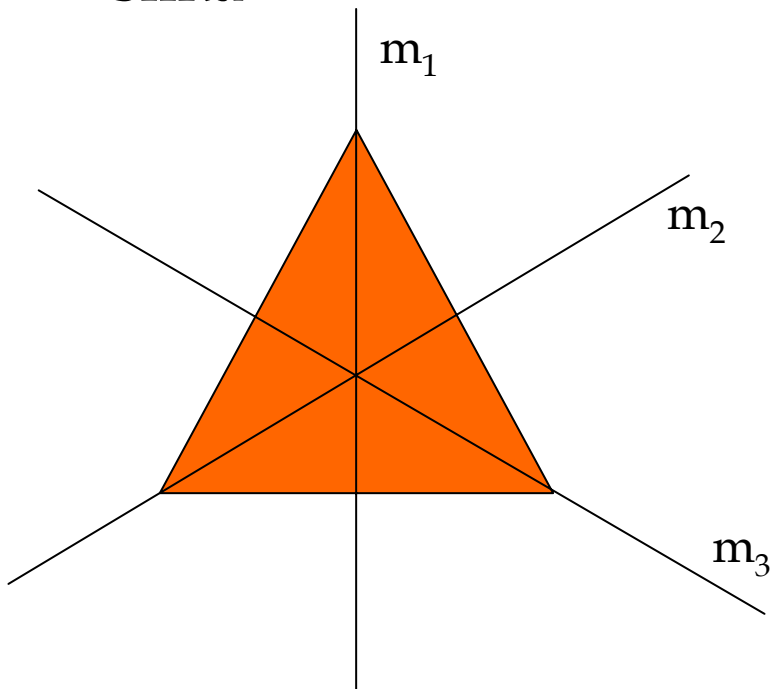
8

Lijevi i desni puževi

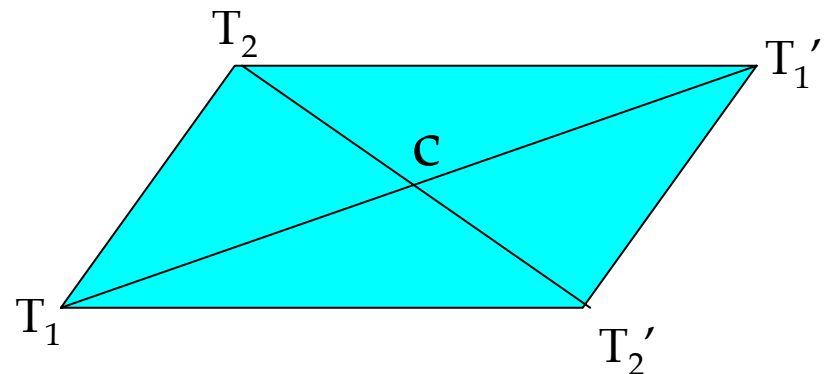

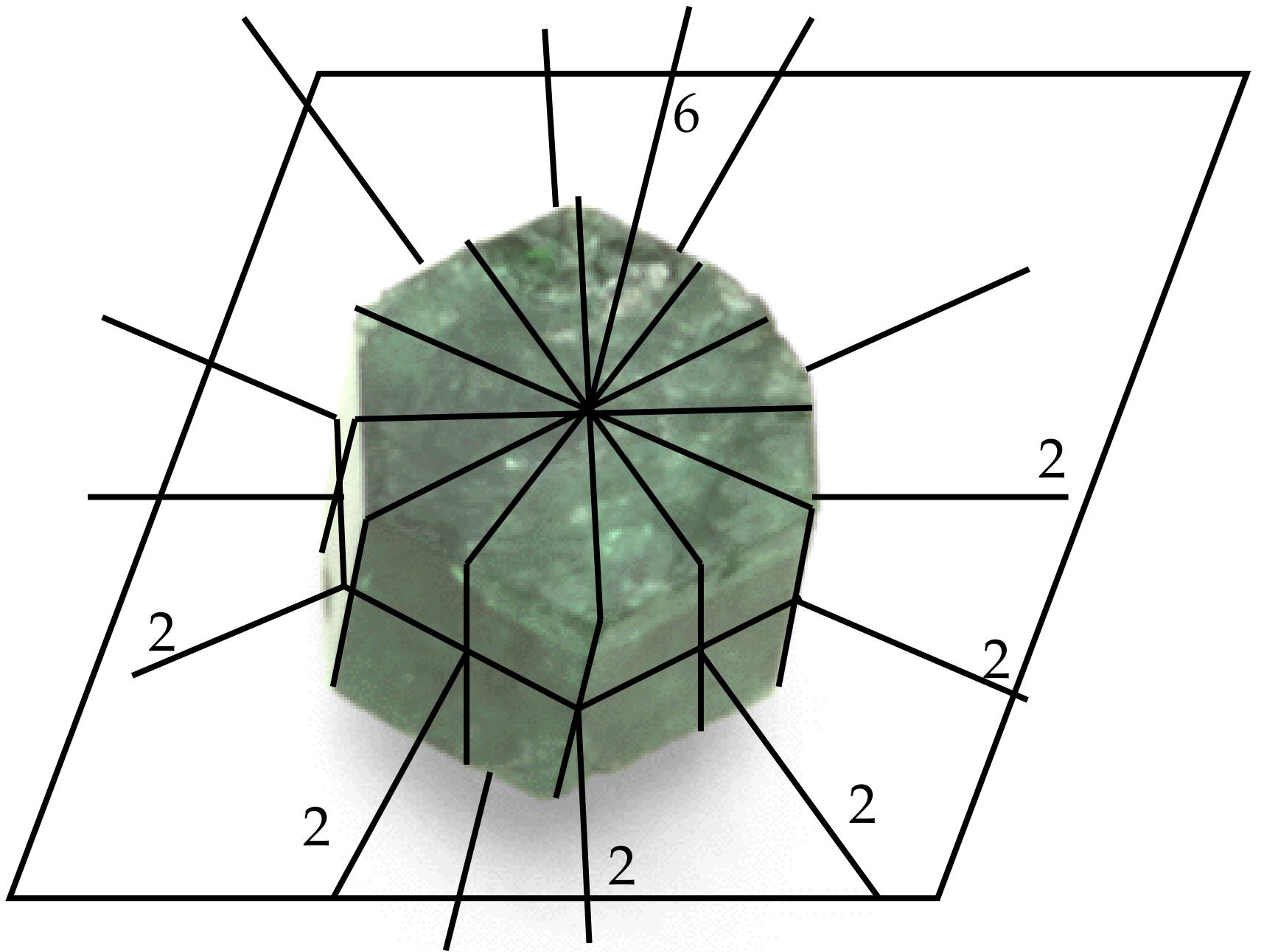
Zrcalne ravnine i inverzijski centri

- Ravnina koja presijeca objekt tako da se dvije polovice odnose kao predmet i zrcalna mu slika

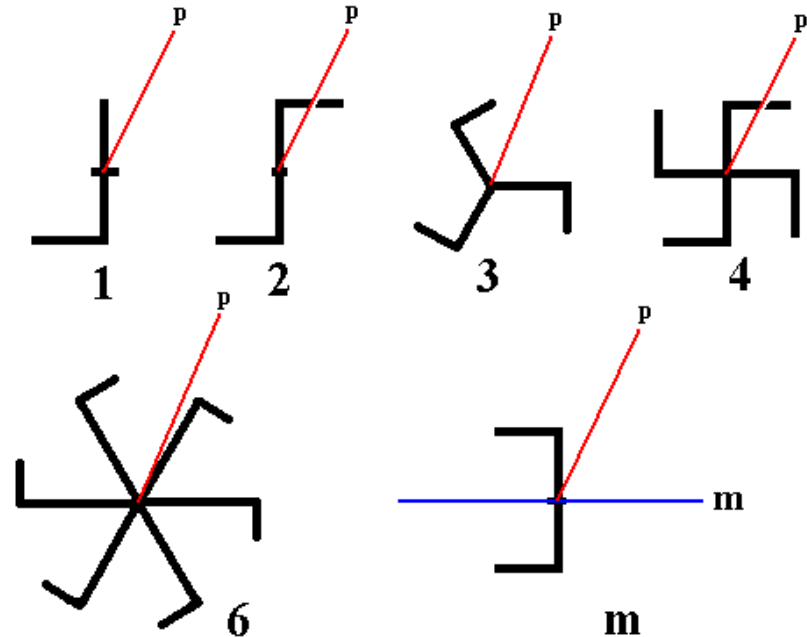
- Točka u središtu objekta od koje za svaku točku objekta postoji odgovarajuća točka na istoj udaljenosti s nasuprotne strane objekta

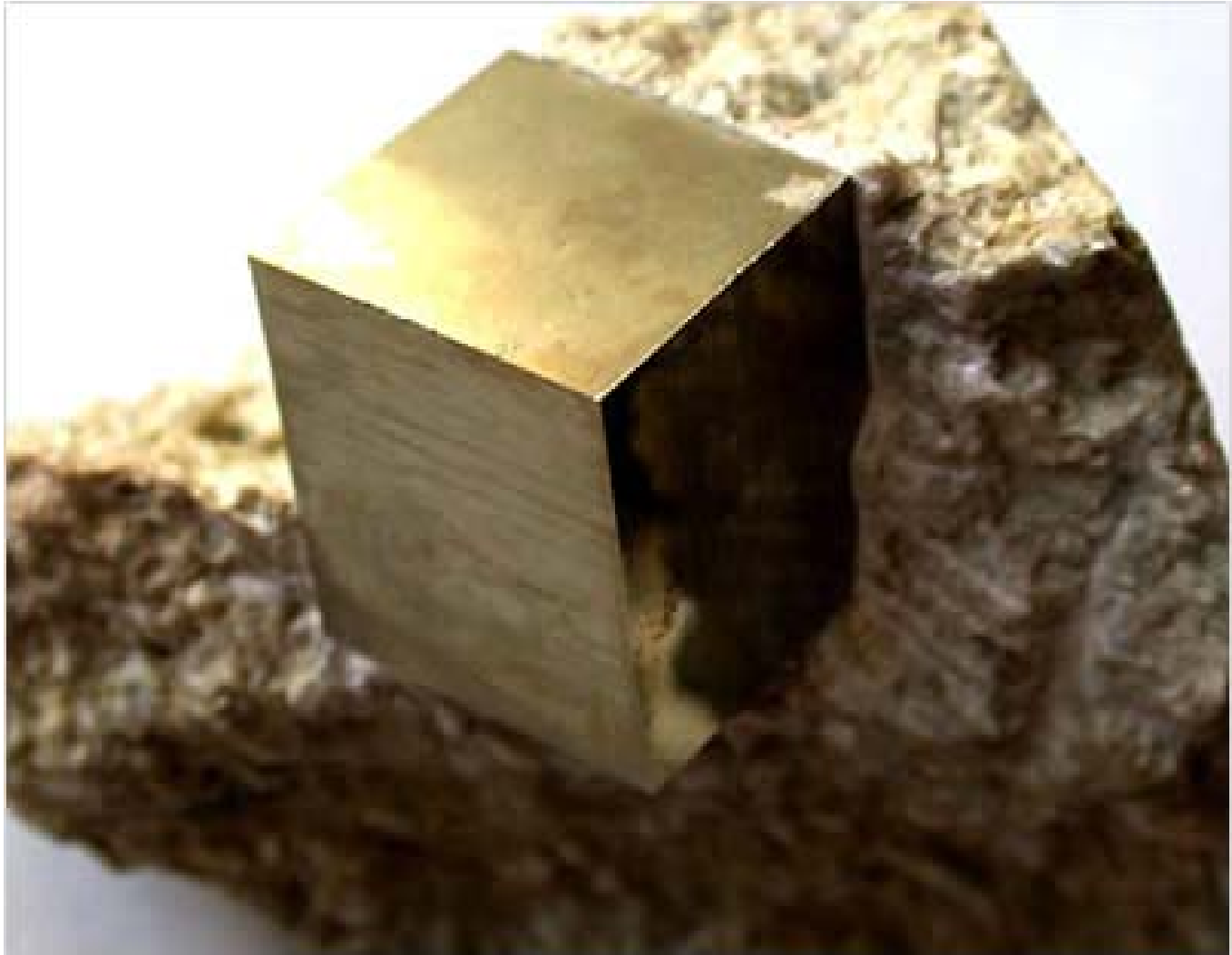

Mogući elementi simetrije na kristalima

- Osi simetrije (prave i neprave) 2., 3., 4. i 6. reda.
- Zrcalne ravnine
- Centri inverzije
- Ovi se elementi simetrije mogu kombinirati na 32 načina

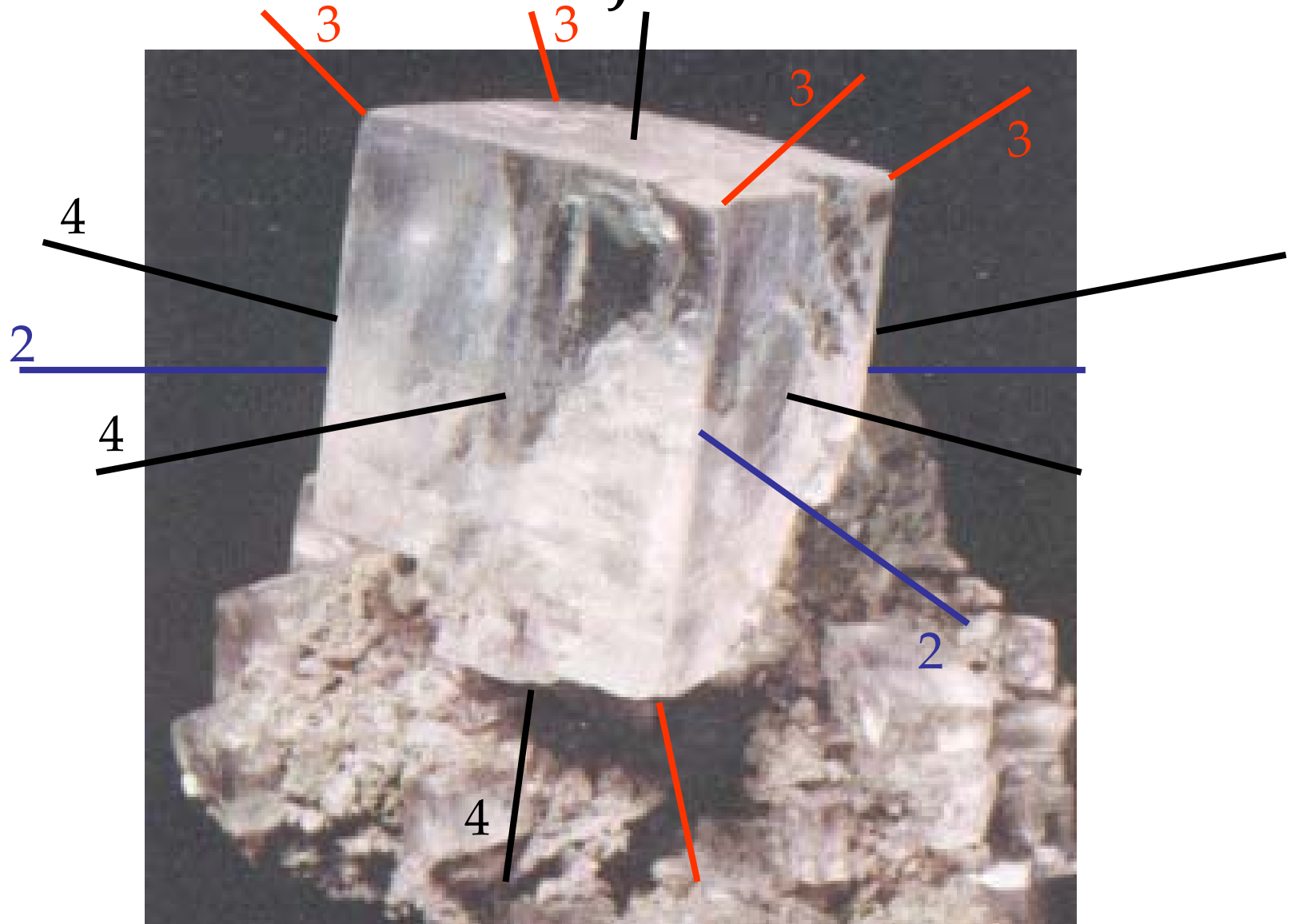
Kristal pirita

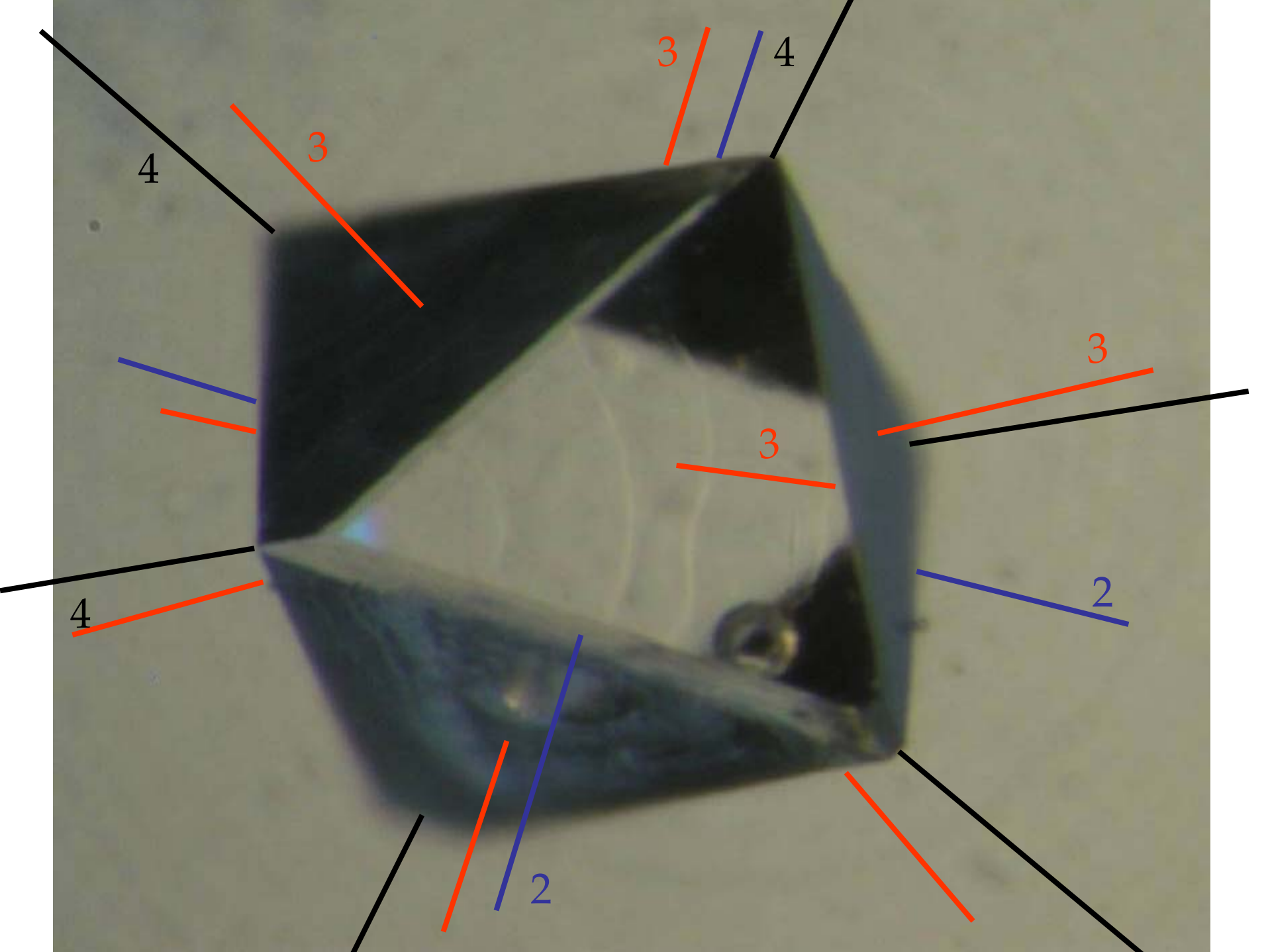

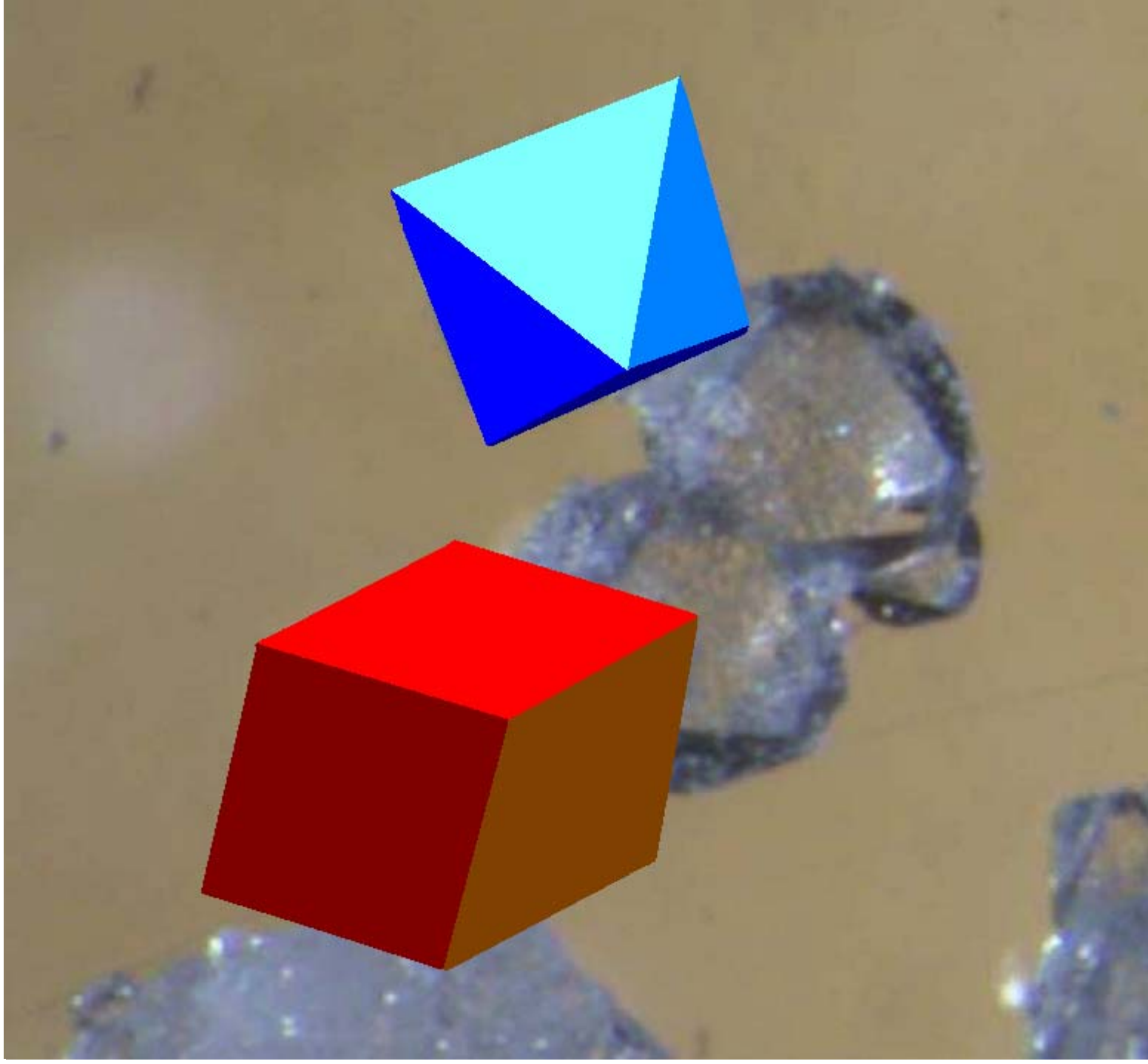
Još kristala pirita

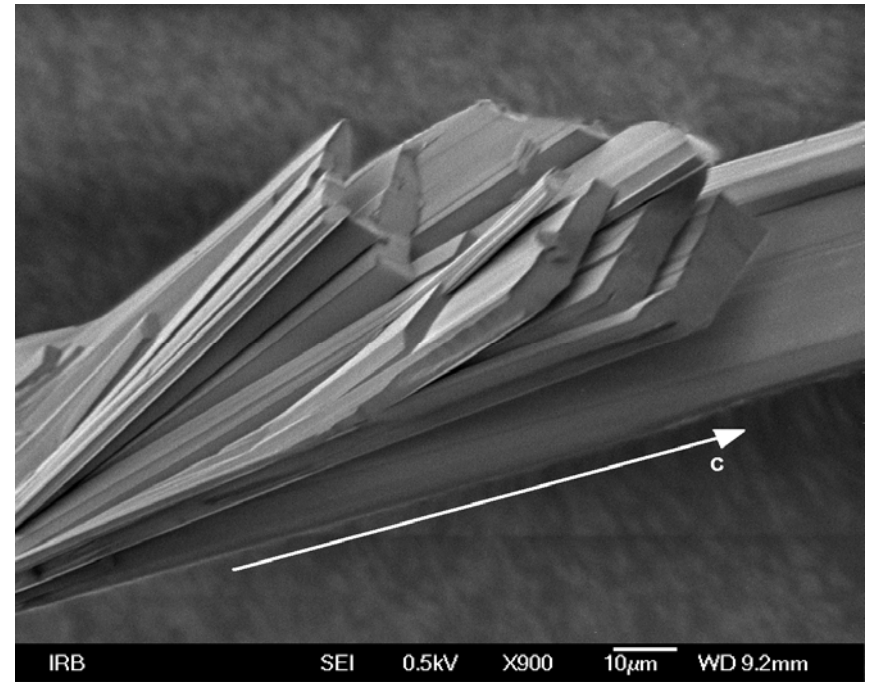
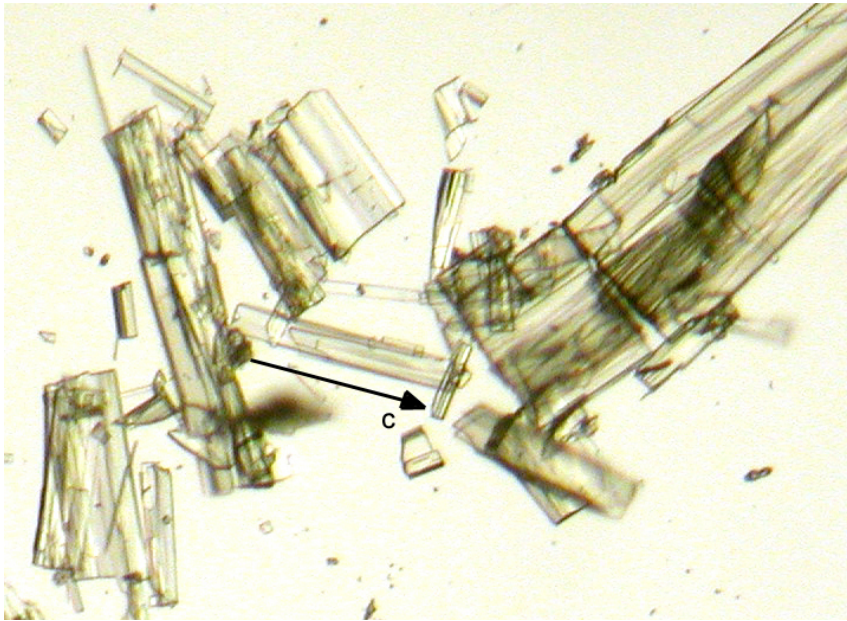
Kristal natrijeva klorida

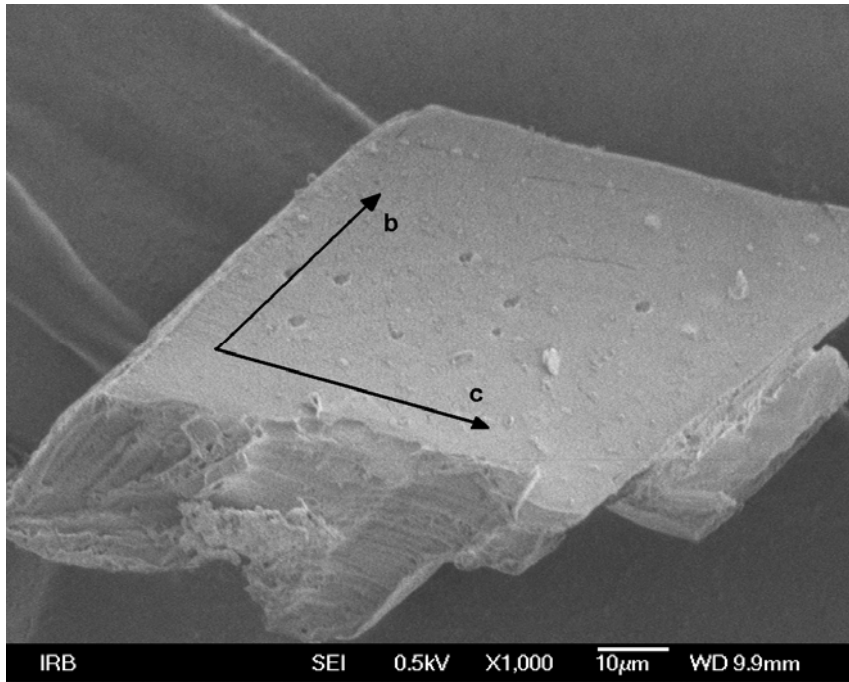

Promatramo dalje...

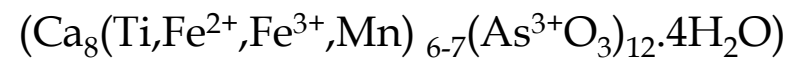
Ovi su kristali u jednome smjeru (označenome s c) izduženi.

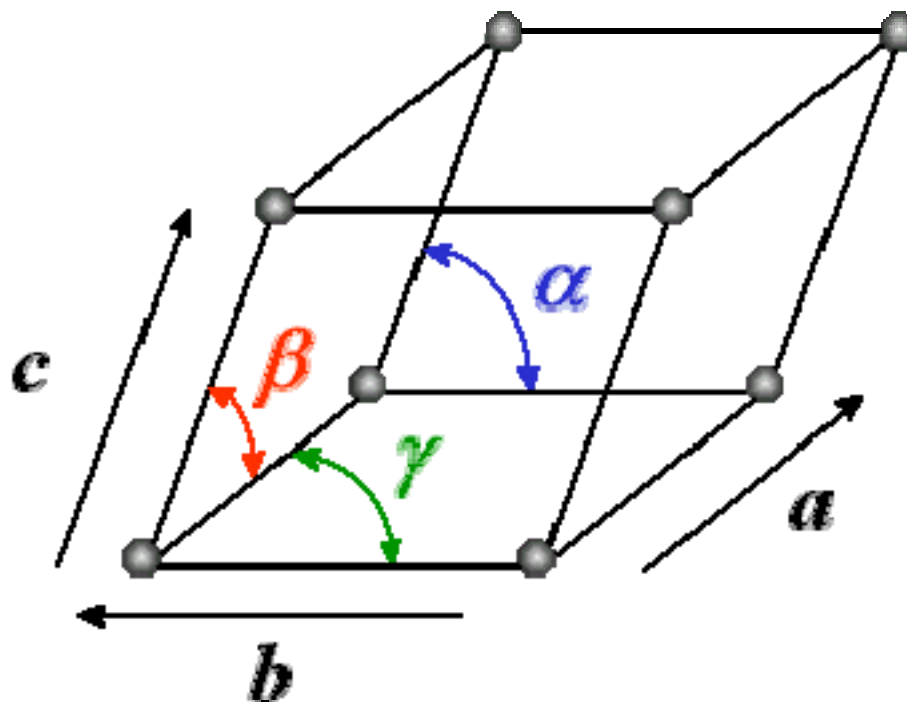
Dihidroksiacetofenon

Kafarsit

Koordinatni sustav

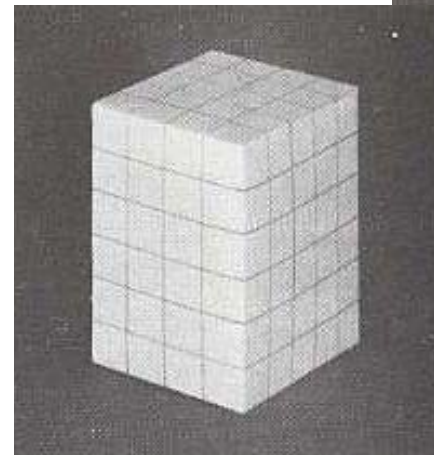
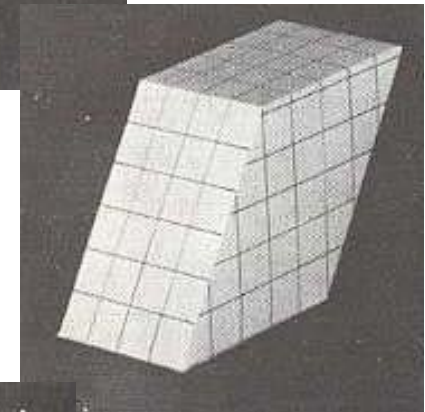
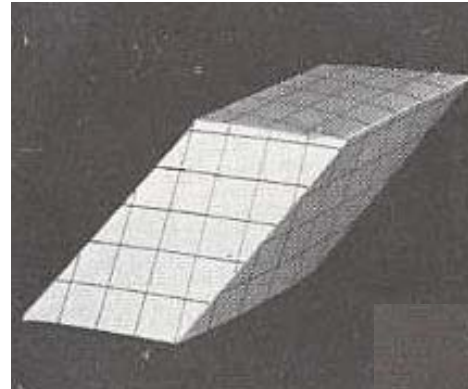

Svaki se kristal može opisati poliedrom, a poliedar je opisiv koordinatnim sustavom. Jedinični odsječci na osima a , b i c mogu i ne moraju biti jednaki, a kutovi među osima (a , β i γ) mogu i ne moraju biti pravi.

Koordinatni sustavi koji na ovaj način opisuju kristale, nazivaju se **kristalnim sustavima**.

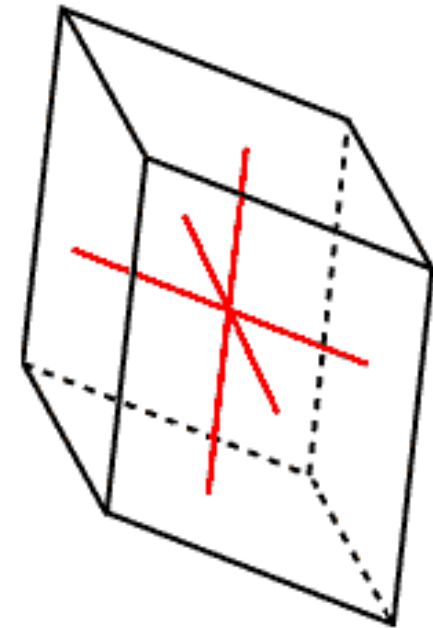
Kristalni sustavi

- Sva tri kuta mogu biti različita
- Dva kuta mogu biti prava, a jedan različit
- Sva tri kuta mogu biti prava

Ako su sva tri kuta različita...

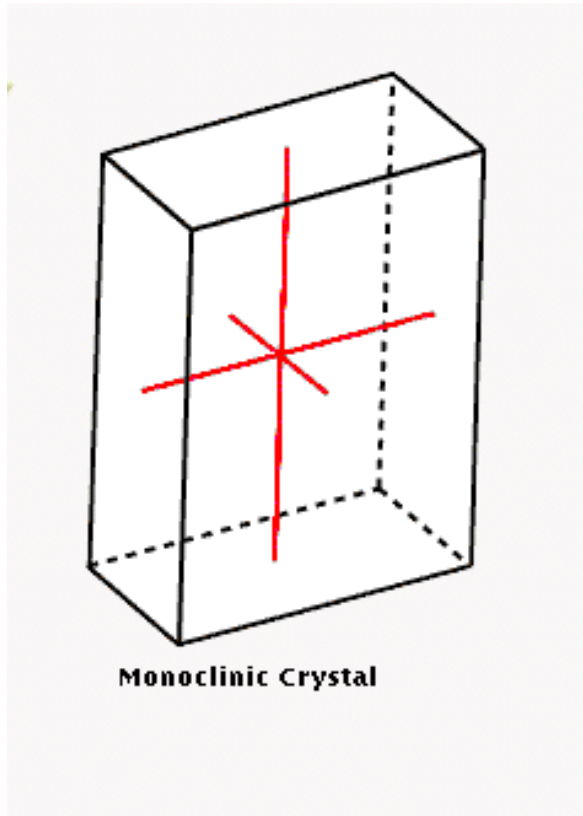
sustav se naziva **triklinskim**

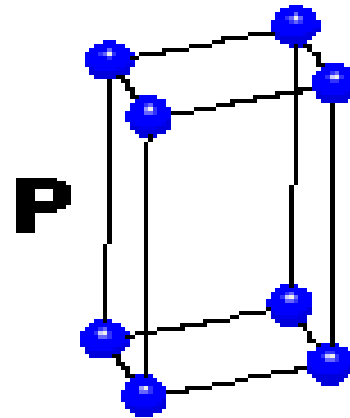
Triclinic Crystal

Ako su dva prava...

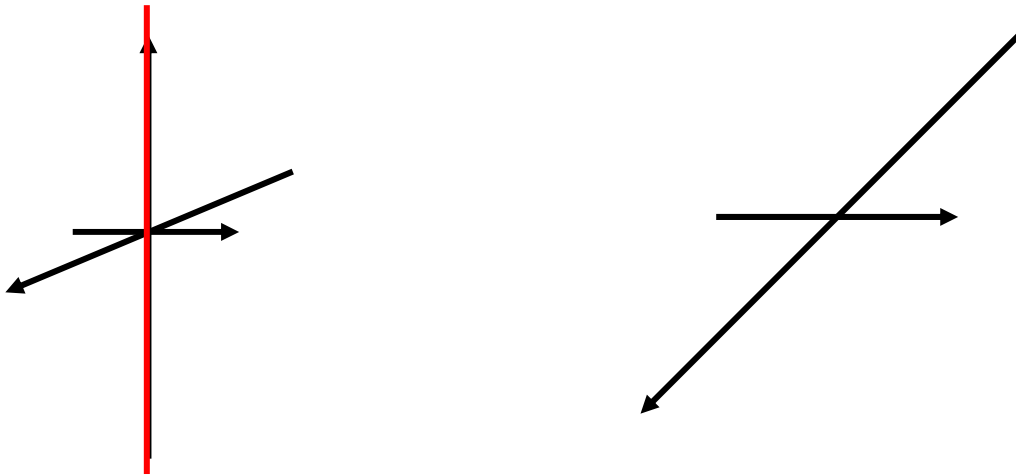
treći može biti bilo koji.
Tada je sustav
monoklinski

a treći je 120° . Takav(vi) se
sustav(i) naziva(ju)
**heksagonskim (i
trigonskim)**

- **Monoklinski sustav** - duž jedne osi (one koja je pod pravim kutem na druge dvije) prolazi os simetrije drugoga reda i/ li je na nj okomita zrcalna ravnina.

- **Trikliniski sustav** - kristal možda ima (a možda i nema) centar inverzije.

Jedan heksagonski

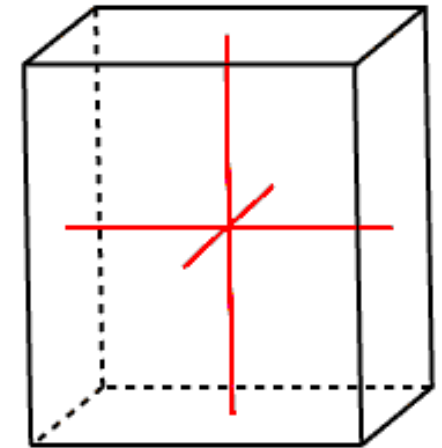
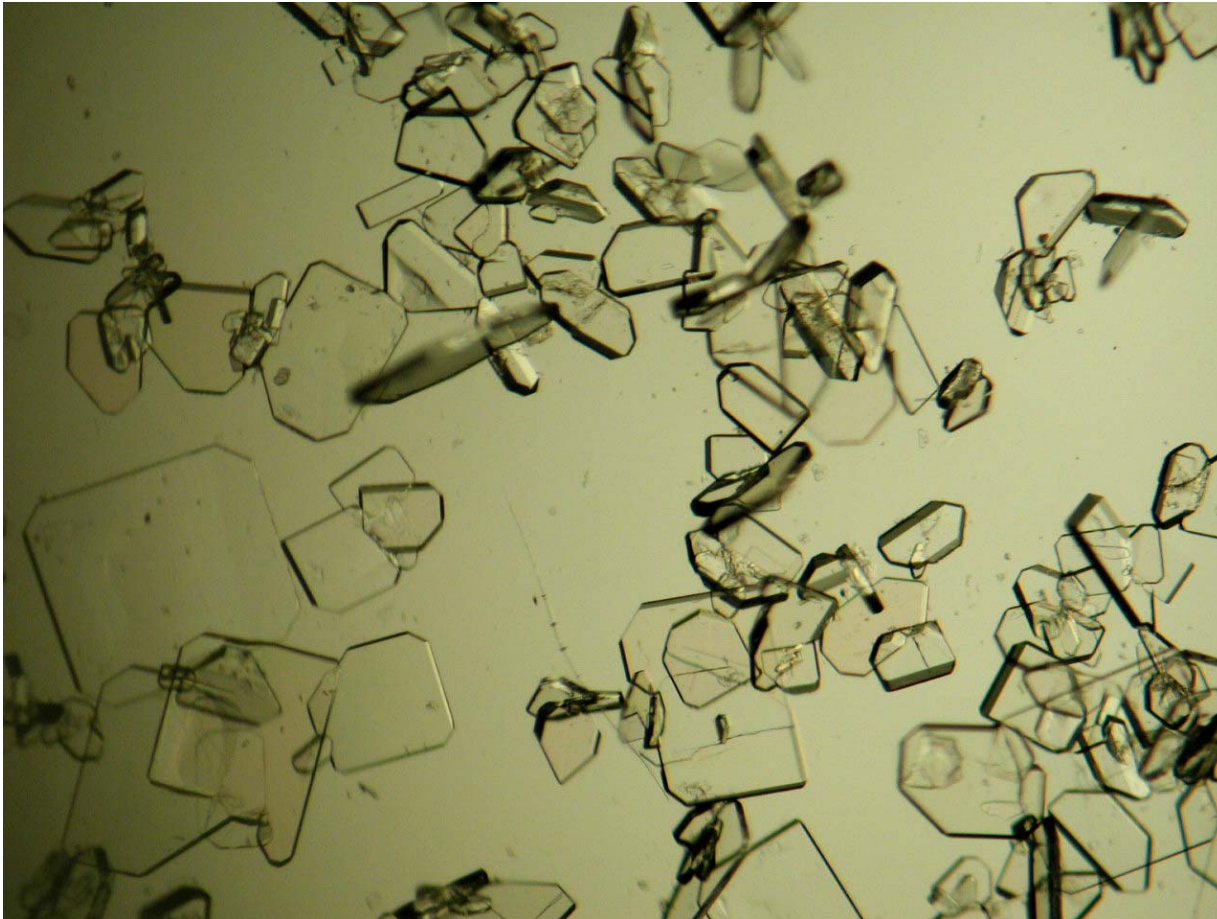
(u sjećanje na Snjeguljicu)

Ako su sva tri prava...

- Moramo gledati odsječke na osima. Oni (ovisno o simetriji) mogu i ne moraju biti jednaki.

Ako su svi odsječci različitih duljina:

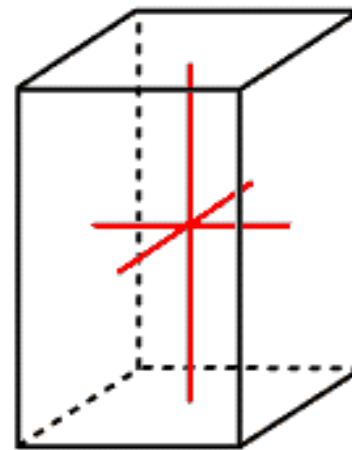
- Sustav se naziva **rompskim**.

Orthorhombic Crystal

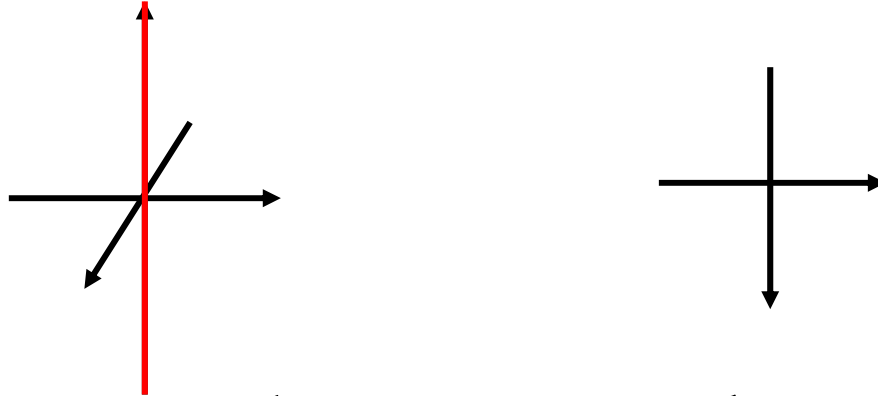
Ako su dva jednaka:

- a treći dulji ili kraći od njih sustav se naziva **tetragonskim**.

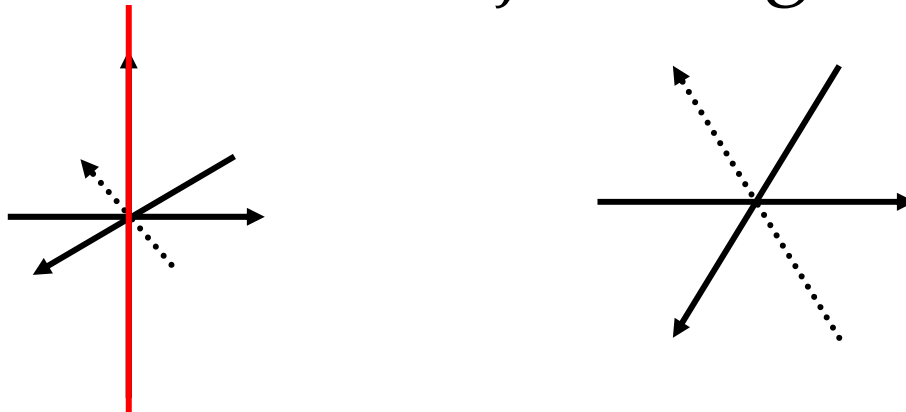

Tetragonal Crystal

- **Tetragonski sustav** – duž jedne osi prolazi os simetrije četvrtoga reda.

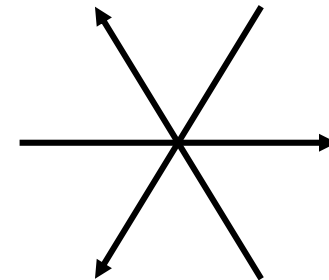
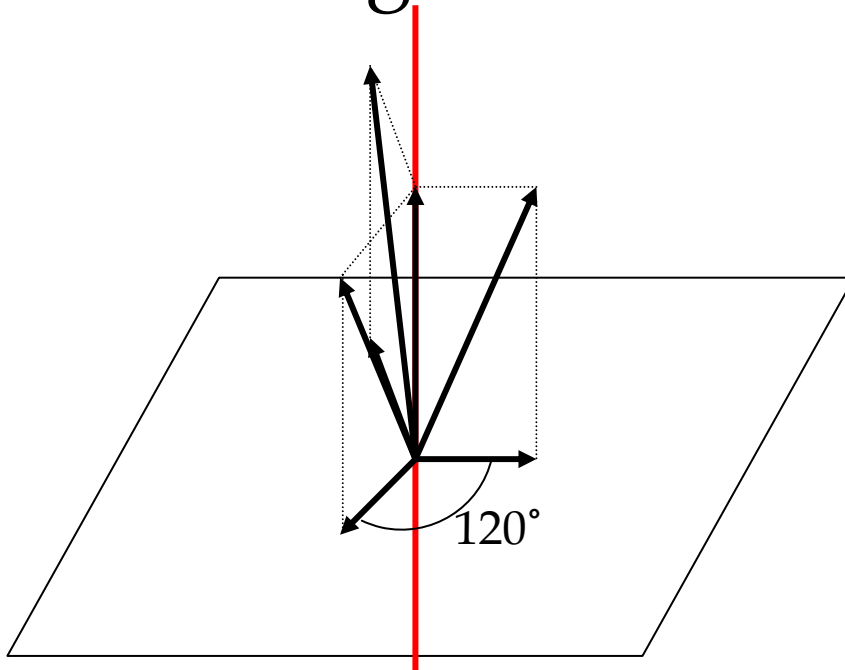

- **Heksagonski sustav** – duž jedne osi (one koja je pod pravim kutem na druge dvije) prolazi os simetrije trećega reda.

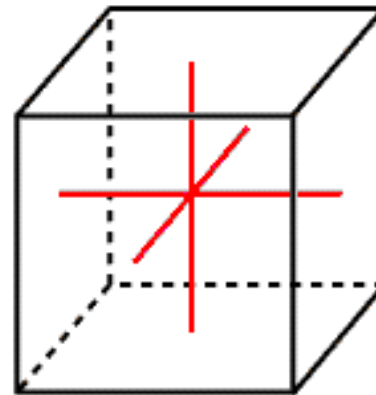
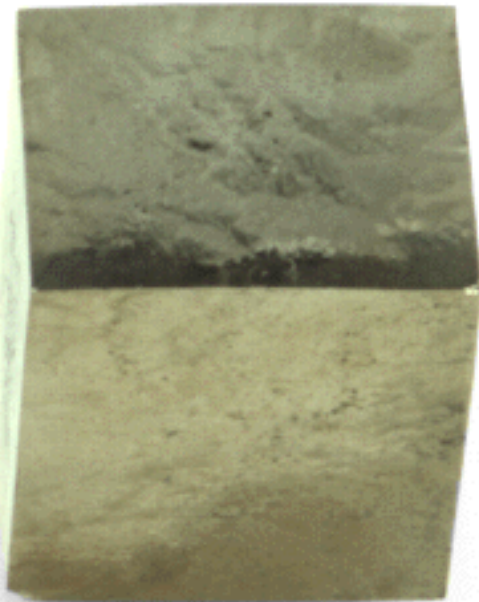
“Trigonski sustav”

- Ako su sva tri kuta jednaka (ali ne prava) i sva tri odsječka jednaka sustav se kadkad naziva trigonskim

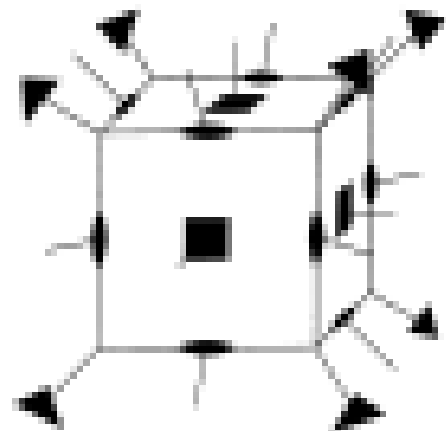
Ako su sva tri jednaka:

- sustav se naziva **kubičnim**.

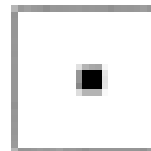
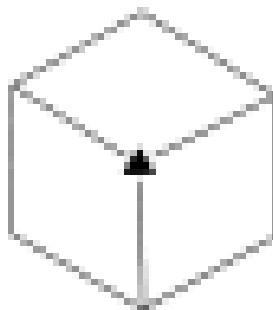
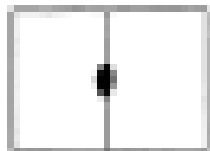

Isometric Crystal

Osi simetrije kocke

- Os drugoga reda
- Os trećega reda
- Os četvrtoga reda

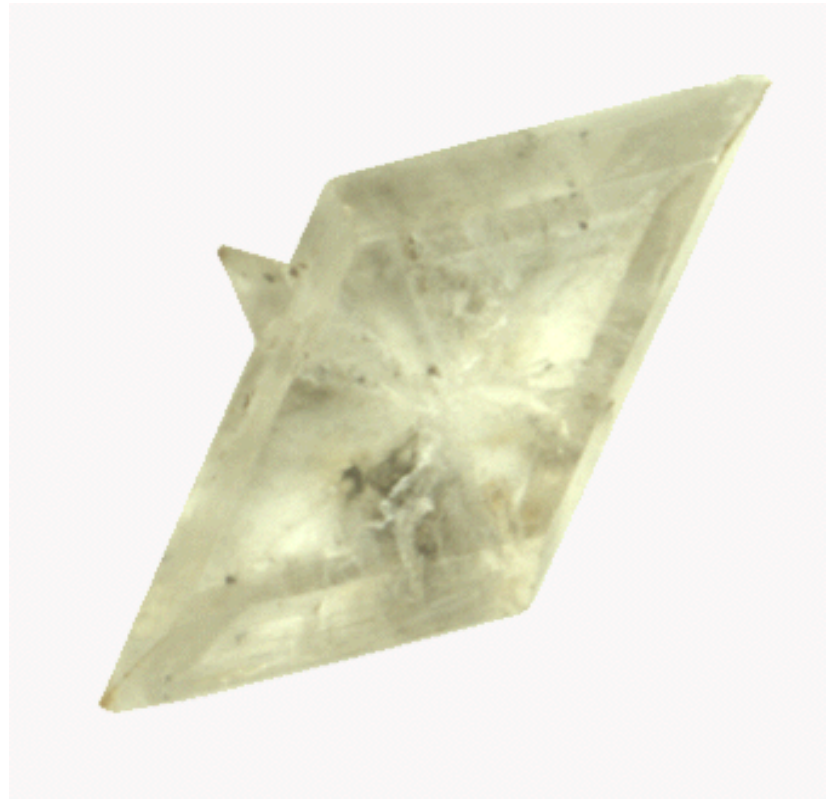

Kristalni sustavi i simetrija

- 32 kombinacije elemenata simetrije mogu se podijeliti u 6 (7) skupina
- Svaka skupina odgovara jednomu kristalnom sustavu
- U svakoj skupini postoje karakteristični elementi simetrije postojanje kojih je kriterij za pripadanje toj skupini
- **Najviša moguća simetrija u pojedinoj skupini upravo je simetrija samoga koordinatnog sustava**

Što je potrebno za proučavanje kristala?

- 1. Kristal

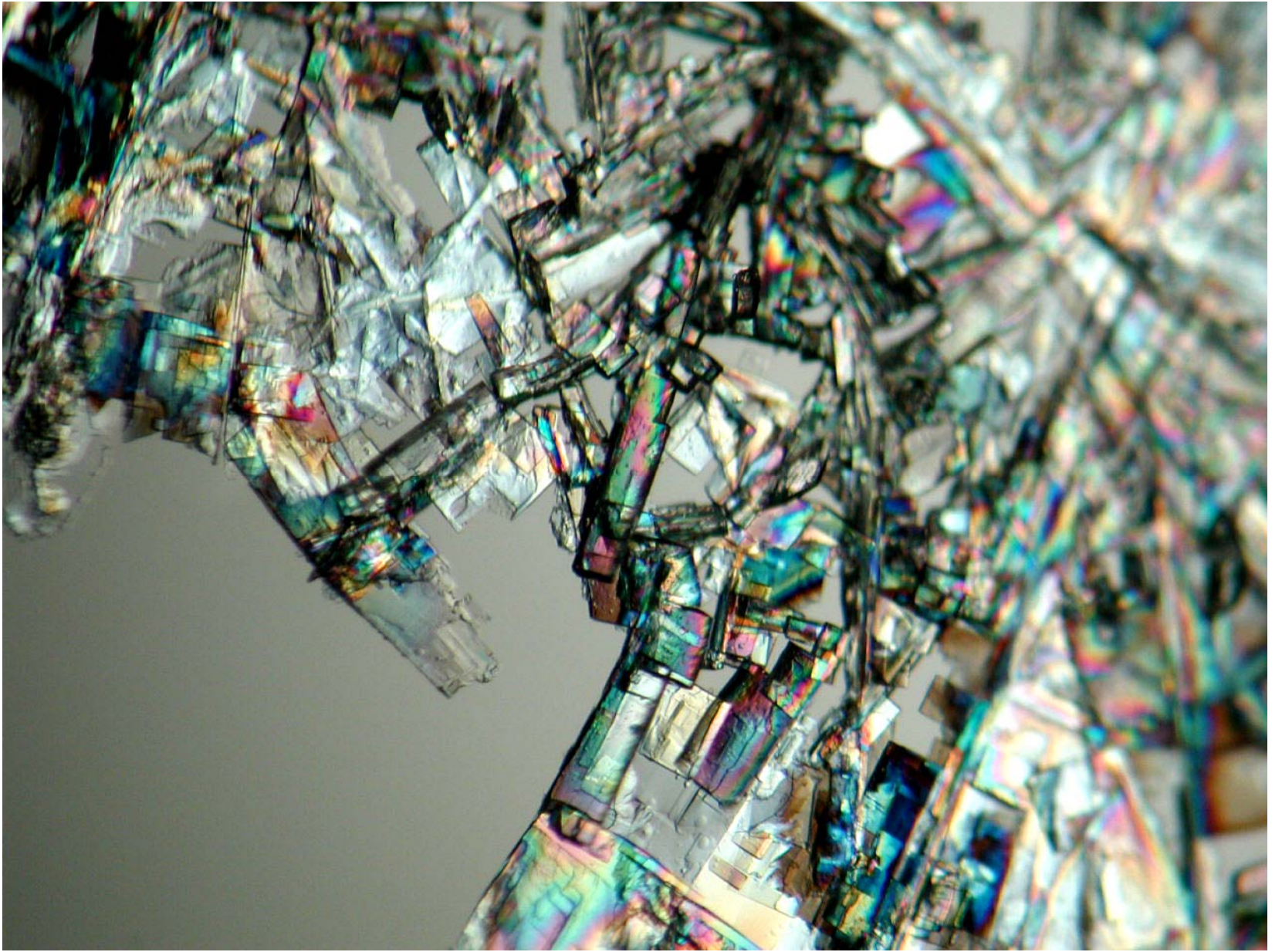
2. Lupa

Kraljice Elizabete

Nešto bolja (polarizacijska lupa)

3. Goniometar

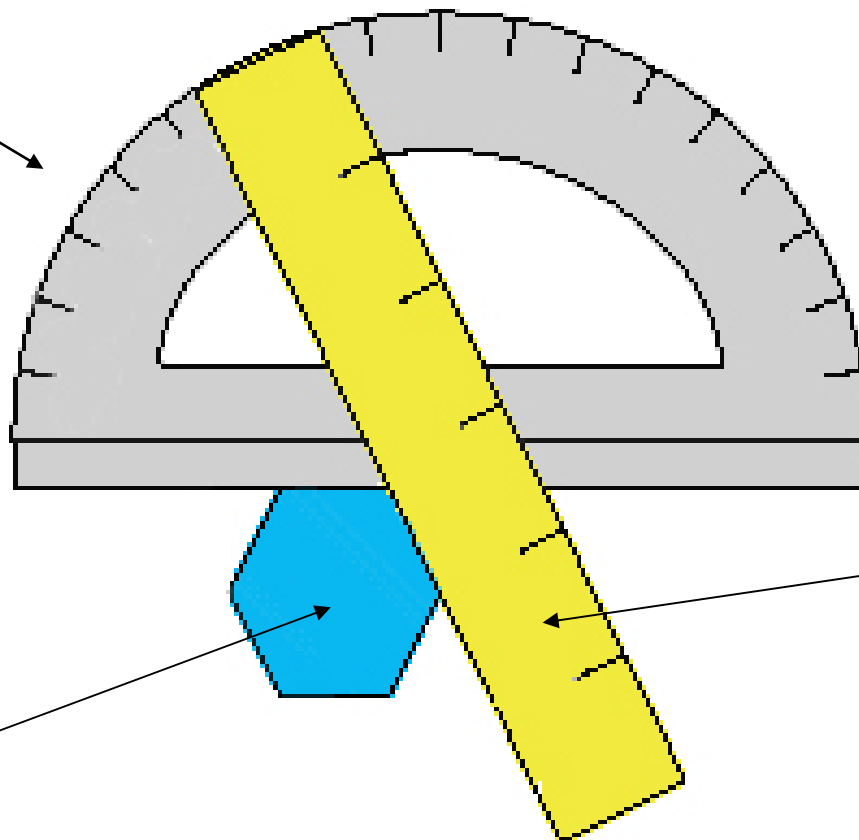

Kontaktni

Odsjevni

Kutomjer

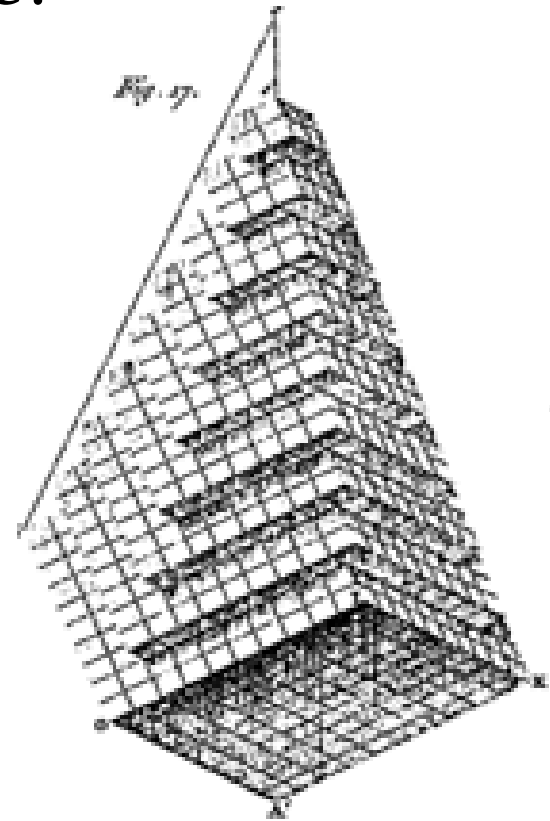
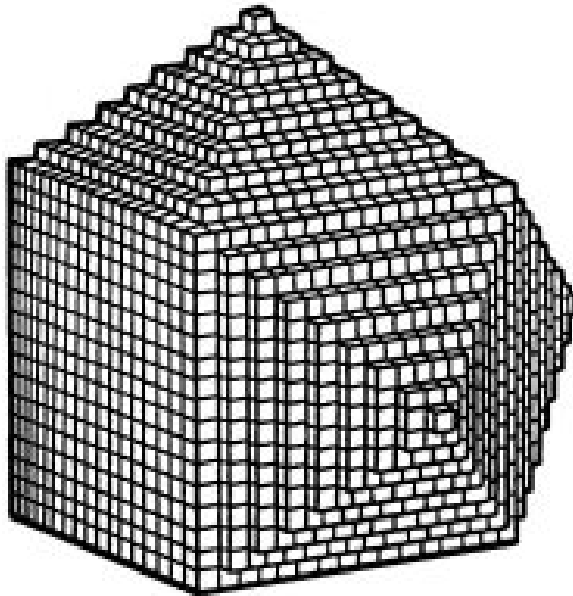
Ravnalo

"Kristal"

Kućne izrade

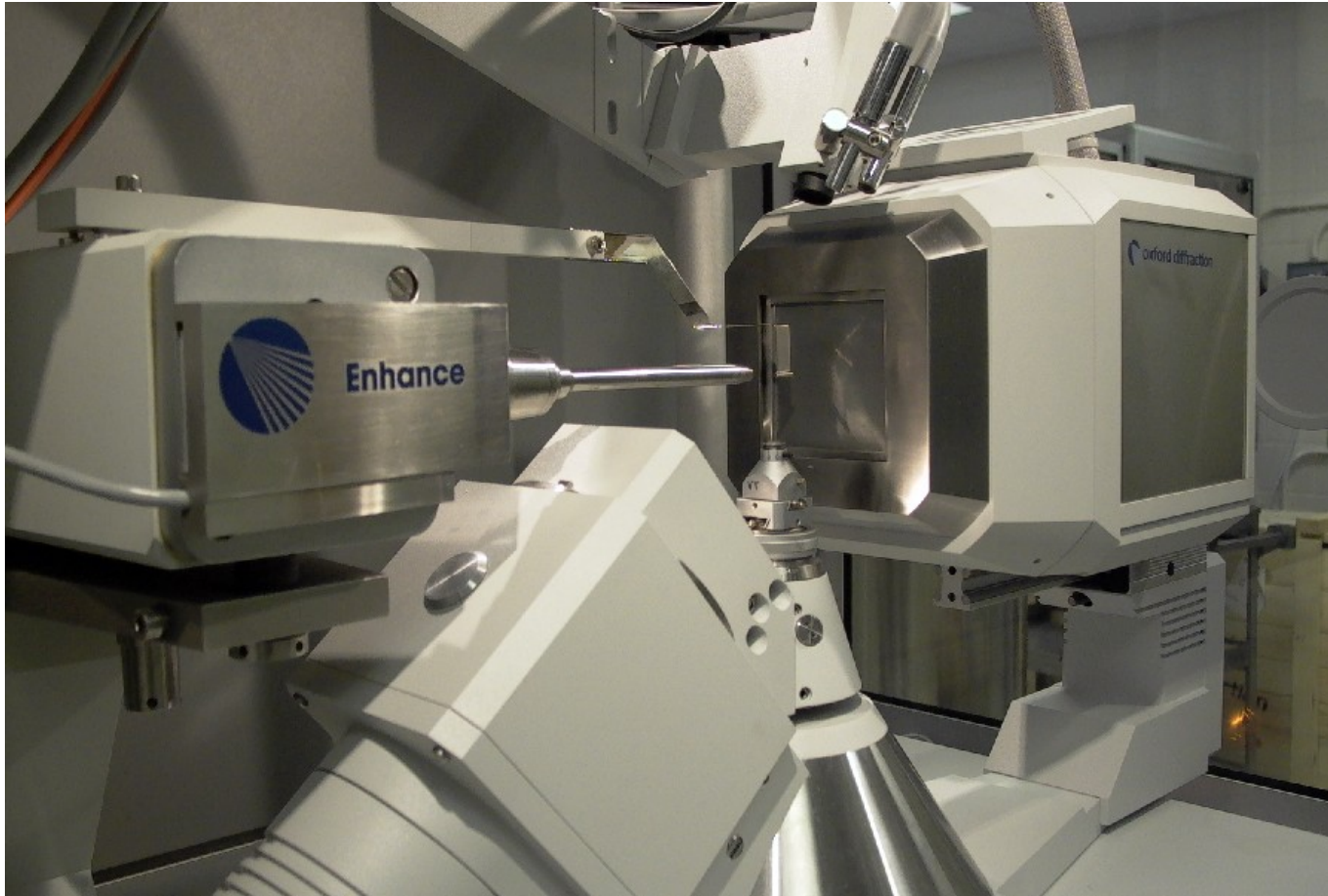
Kako kristali izgledaju iznutra?

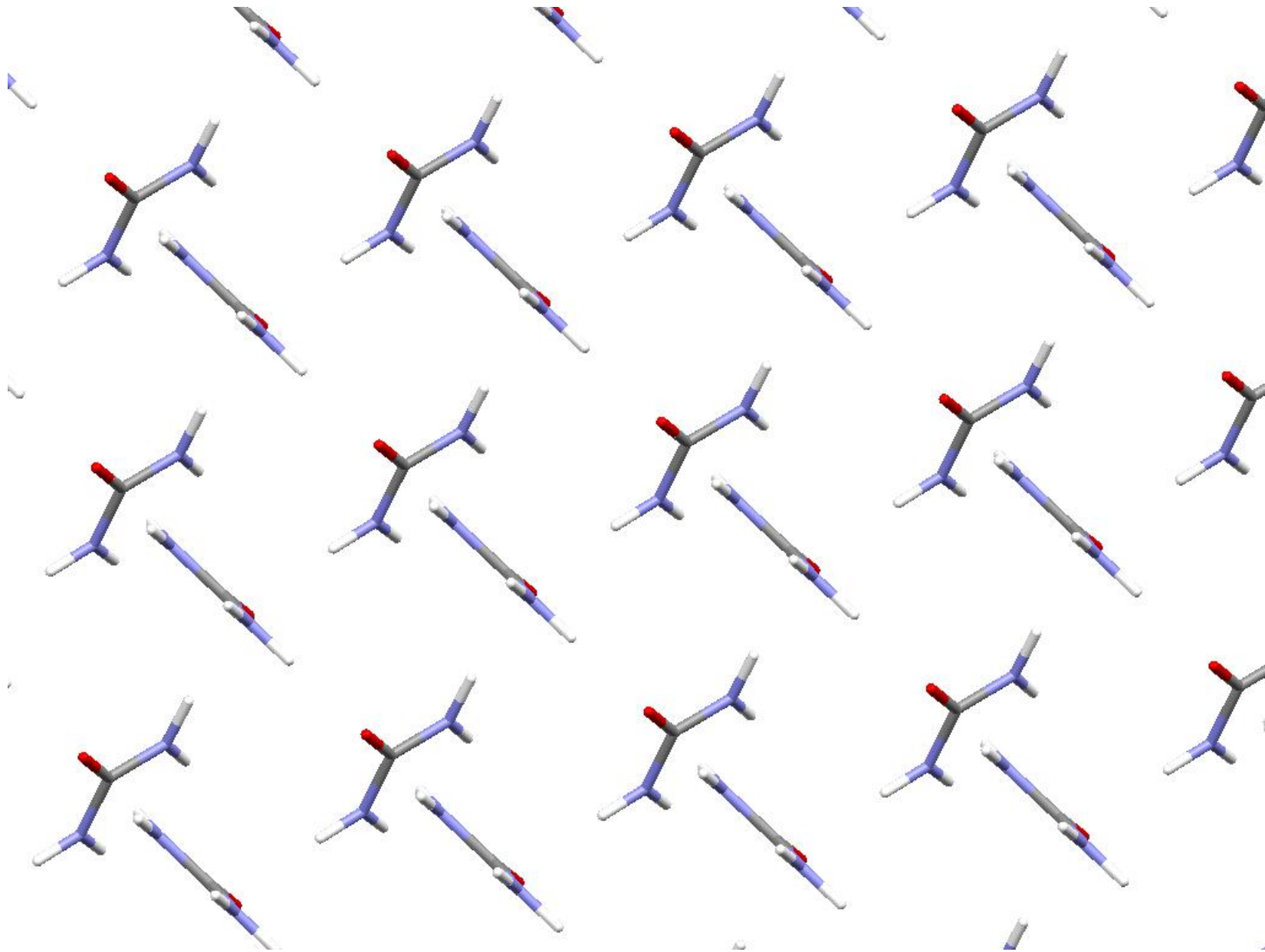
- Pa pravilno su građeni, zar ne?

Pravilno = Periodično

Rentgenski difraktometar

Ali to je več druga priča...@

COROLLARIUM:

neke (jeftine) tvari koje kristaliziraju u pojedinim sustavima

- Kubični sustav – natrijev klorid, stipsa(e)
- Tetragonski sustav – urea
- Rompski sustav – bakrov(II) klorid dihidrat
- Heksagonski sustav – voda
  - “Trigonski” - hidrokinon
- Monoklinski – benzojeva kiselina, vinska kiselina
- Triklinski – modra galica (i ine galice)